

УДК 338.512:693.827:656.61

Н.В. Ярова, О.В. Воркунова

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ
БУДІВЕЛЬНО-МОНТАЖНИХ РОБІТ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ МОРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ**

В статье рассмотрена классификация и группировка расходов строительно-монтажных работ строительной организации, состав и характеристика затрат по экономическим элементам, ценовые преимущества, которые влияют на финансовые результаты деятельности строительной организации.

Ключові слова: будівництво, собівартість, будівельно-монтажні роботи, підприємства морського транспорту.

У статті розглянуто класифікація і групування витрат будівельно-монтажних робіт будівельної організації, склад і характеристика витрат по економічним елементам, цінові переваги, які впливають на фінансові результати діяльності будівельної організації.

Ключевые слова: строительство, себестоимость, строительно-монтажные работы, предприятия морского транспорта.

The article studies classification and grouping of the costs of construction and erection works of a construction company, costs structure and characteristic by economic elements, price advantages impacting financial results of construction company activity.

Major construction in the marine transport companies is the complex of construction, erection, transport and other works related to the construction of facility and provision of its smooth operation.

Construction companies working in marine sector are meant for construction of new work equipment and facilities of marine transport and extension, reconstruction and technical re-equipment

of the existing ones; they also perform housing, municipal and cultural and general construction.

The process of international integration brings forth a problem of the global experience study and use of modern breakthroughs in order to increase the competitive level of Ukrainian construction companies serving marine transport companies considering national peculiarities and modern tendencies of construction market development of construction works and service.

Price decisions of a construction company may result in its prosperity or lead to negative and sometimes even nonreversible processes. Setting of unreasonably high prices results in loss of part of the clients, and thus decreases construction service demand. Even if the company enjoys monopoly advantages and demand for their service is relatively stable in the short-term period in the long-term period and in globalization conditions the high prices will negatively impact the competitive ability of the companies and economic prosperity of the state. On the other hand low prices may attract clients to the construction company. Nevertheless, the result of it may be decrease of service quality following from the overwork.

Base price of construction and erection works is the operation costs of the construction company related to the performance of construction and erection.

The article studies the base price of construction and erection works of a contracting company which:

- a) attracts the subcontractors under sub-contractual terms to the construction and erection works a provided by the contract;*
- б) is liable to the client for results of their work which consists of operation costs of selected sub-divisions performing construction and erection and price of work performed under sub-contractual terms.*

The articles shall be grouped by economic elements in order to determine total amounts of material, labour and other operation resources used as well as to organize control after the level of such costs in the construction company in general.

Under modern conditions the role of pricing policy for the construction company is constantly growing. Depending on the sales opportunities of certain market segment and character of the market environment impact, the construction company must have an opportunity to form such level of prices for their products under which it is able to get desirable income level and take strategic and tactic task.

Pricing policy impacts both selected directions and the whole marketing activity of the company.

Keywords: *construction, base cost, construction and erection works, marine transport companies*

Постановка проблеми. Підприємства морського транспорту – це база експортно-імпортних операцій, доходи від якої сприяють підвищенню національної економіки. В умовах глобалізації економічних процесів морські торговельні порти здатні не тільки обслуговувати вже наявні виробничі й транспортні структури, але й формувати стратегії розвитку цілих регіонів.

Капітальне будівництво на підприємствах морського транспорту являє собою сукупність будівельних, монтажних, транспортних і інших робіт, пов'язаних зі спорудженням об'єкта й забезпеченням його нормальної експлуатації.

Будівельні підприємства, що працюють у морської галузі, призначаються для спорудження нових, розширення, реконструкцію й технічне переозброєння діючих основних засобів виробництва морського транспорту, здійснюють житлове, комунальне та культурно-побутове будівництво.

Процеси міжнародної інтеграції висувають проблему вивчення світового досвіду та використання сучасних досягнень для підвищення рівня конкурентоспроможності українських будівельних підприємств, що обслуговують підприємства морського транспорту, з урахуванням національних особливостей і сучасних тенденцій розвитку ринків будівельних робіт та послуг.

Будівництво являє собою окрему самостійну галузь економіки країни, яка призначена для введення в дію нових, а також реконструкції, розширення, ремонту і технічного переозброєння діючих об'єктів виробничого і невиробничого призначення.

Цінові рішення будівельного підприємства можуть привести їх до процвітання або ж викликати негативні, часом необоротні процеси. Установлення високих, необґрунтованих цін, призводить до втрати частини клієнтури, отже, зменшує попит на будівельні послуги. Навіть у тому випадку, коли підприємства мають монопольні переваги й попит на їхні послуги відносно стабільний у короткостроковому періоді, у довгостроковому періоді в умовах глобалізації високі ціни негативно вплинуть на конкурентоспроможність самих підприємств й економічне благополуччя держави. Низькі ціни, з іншого боку, можуть залучити до будівельного підприємства клієнтуру. Однак результатом може бути зниження якості послуг як наслідок перевантаження [9].

Огляд останніх досліджень і публікацій. Для обліку в будівництві дуже важливий такий елемент, як визначення і порядок формування собівартості будівельно-монтажних робіт (БМР). Для цієї мети будівельні організації повинні використовувати ряд нормативних документів, регулюючих:

- ведення бухгалтерського обліку;
- порядок визнання і віддзеркалення в обліку витрат на будівництво (витрат, пов'язаних з виконанням будівельних контрактів);
- класифікацію витрат, їх групування за економічними елементами;
- основи формування і визначення фактичної собівартості БМР (калькуляція);
- визначення планової собівартості БМР в цілях планування;
- порядок визнання і віддзеркалення прибутків по будівельним контрактам;

– розкриття інформації про будівельні контракти в примітках до фінансової звітності.

Бухгалтерові необхідно керуватися такими нормативними документами, як [2; 5; 7]:

- Закон України «Про бухгалтерську і фінансову звітність в Україні від 16.07.99 р. № 996-XIV, із змінами і доповненнями;

- Методичними рекомендаціями по формуванню собівартості будівельно-монтажних робіт, затвердженими Державним комітетом України з будівництва і архітектури від 16.02.2004 р. № 30.

Положення Методичних рекомендацій встановлюють основні методичні основи формування собівартості будівельних, монтажних, пусконаладжувальних і ремонтно-будівельних робіт на період спорудження нових об'єктів, розширення, добудови, реконструкції і технічного переоснащення підприємств, ремонту будівель і споруд, реставрації пам'яток архітектури, виконуваних як підрядним, так і господарчим способом.

Норми Методичних рекомендацій поширюються на усі будівельні організації незалежно від форм власності і підпорядкування і їх відособлені виробничі підрозділи, що виконують будівельно-монтажні роботи.

Закон про бухгалтерський облік визначає правові основи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності в Україні. Усі інші нормативні документи по бухгалтерському обліку розробляються з урахуванням вимоги цього Закону і на його основі. Крім того, цим Законом встановлені принципи бухгалтерського обліку і його мета – надання користувачам для прийняття повної, достовірної і неупередженої інформації про фінансове положення, результати діяльності і рух засобів підприємства. Стандартом встановлюються правила визнання прибутків і витрат по будівельним контрактам, їх оцінка і розкриття інформації про будівельні контракти у фінансовій звітності підприємства.

Завдання дослідження. Мета даної статті полягає в дослідженні собівартості будівельно-монтажних робіт будівельної організації портової галузі.

Основний матеріал дослідження. Собівартість будівельно-монтажних робіт – це виробничі витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням будівельно-монтажних робіт.

У статті розглядається собівартість будівельно-монтажних робіт підрядної будівельної організації, яка:

а) залучає на умовах договорів субпідряду субпідрядників до виконання будівельно-монтажних робіт, передбачених договором підряду;

б) відповідає перед замовником за результати їх роботи складається з виробничих витрат відособлених виробничих підрозділів які здійснюють будівельно-монтажні роботи, і вартості робіт, виконаних по договорах субпідряду.

Собівартість будівельно-монтажних робіт відособленого виробничого підрозділу будівельної організації складається з виробничих витрат цього підрозділу, пов'язаних з виконанням будівельно-монтажних робіт, а також з витрат на утримання апарату управління виробництвом цього підрозділу. Собівартість може бути :

1) плановою, яка включає витрати на виконання будівельно-монтажних робіт, що визначаються на підставі техніко-економічних розрахунків.

При розрахунку планової собівартості використовуються економічно обґрунтовані норми і нормативи витрат на здійснення будівельно-монтажних робіт за умови нормальної потужності будівельної організації і дотримання планових термінів будівництва, раціонального і ефективного використання виробничих ресурсів і дотримання вимог до якості будівництва, а також інженерні розрахунки про підвищення технічного організаційного рівня будівельного виробництва в результаті здійснення заходів по впровадженню нової техніки і технологій, удосконалення його організації і управління, інших техніко-економічних чинників;

2) фактичною, яка включає фактичні витрати будівельної організації, понесені під час виконання будівельно-монтажних робіт.

Планування і бухгалтерський облік витрат, що включаються в собівартість, здійснюються по об'єктах витрат. Необхідно відмітити деяку неточність з визначенням об'єкту обліку. З точки зору бухобліку і фінзвітності таким може бути тільки окремих будівельний контракт.

Прибутки і витрати за кожним договором підряду відображаються в бухгалтерському обліку окремо. Витрати будівельної організації можна класифікувати за декількома ознаками за видом діяльності, за місцем виникнення, за схожістю складу витрат та ін. (табл. 1) [4; 7; 8; 9].

За ознакою подібності витрати діляться на елементи витрат і статті витрат.

Елементи витрат – це сукупність однорідних за своїм економічним змістом витрат.

Таблиця 1

Класифікація і групування витрат будівельно-монтажних робіт будівельної організації

Ознака	Види витрат	Характеристика
1	2	3
За видом діяльності	Витрати звичайної діяльності	Витрати операційної, фінансової і інвестиційної діяльності
	Витрати основної діяльності	Витрати будівельної організації, пов'язані з виконанням або реалізацією БМР
	Витрати операційної діяльності	Витрати основної діяльності і інших видів діяльності будівельної організації, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю

Продовження табл. 1

1	2	3
За місцем виникнення	Витрати основного виробництва	Витрати виробничих структурних підрозділів будівельної організації, які безпосередньо беруть участь у виконанні БМР, включаючи витрати, пов'язані з управлінням, організацією і обслуговуванням будівельного
	Витрати допоміжного виробництва	Витрати виробничих структурних підрозділів будівельної організації, які зайняті забезпеченням процесу основного виробництва, що включають витрати, пов'язані з управлінням, організацією і обслуговуванням виробництва: технічний огляд, технічне обслуговування і ремонт власних і орендованих будівельних машин, механізмів і устаткування; забезпечення інструментом, запасними частинами,
	Витрати другорядного виробництва	Витрати виробничих структурних підрозділів будівельної організації, які не беруть безпосередньо участь у виконанні БМР, але їх продукція в наступному використовується при їх виконанні: виробництво бетонів і будівельних розчинів, залізобетонних і бетонних виробів, будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, блоків і будівельних каменів, цеглини, інших виробів, напівфабрикатів
За видами витрат	Елементи витрат	Сукупність однорідних за своїм економічним змістом витрат
	Статті витрат	Складові будь-якого елементу витрат або декількох елементів

Продовження табл. 1

1	2	3
За способом включення	Прямі витрати	Витрати, які пов'язані з виконанням БМР і можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкту витрат
	Загально-виробничі витрати	Витрати, які пов'язані з управлінням, організацією і обслуговуванням будівельного виробництва, але не можуть бути віднесені до конкретного об'єкту витрат. Такі витрати розподіляються між об'єктами витрат з використанням бази розподілу, обраної будівельною організацією самостійно
За результативністю (доціль-	Продуктивні витрати	Витрати, передбачені раціональною організацією і технологією виробництва
	Непродуктивні витрати	Витрати, що виникають через недосконалість організації виробництва, порушення технології
За календарними періодами	Поточні витрати	Щомісячні витрати будівельної організації
	Одноразові витрати	Витрати будівельної організації за період, що перевищує місяць, які прямують на забезпечення будівельного виробництва
За ознакою віднесення	Витрати за договором підряду	Витрати на виконання БМР, безпосередньо пов'язані з виконанням конкретного договору підряду (прямі витрати), а також витрати будівельної організації по управлінню, організації і обслуговуванню будівельного виробництва (загально-виробничі витрати)

Продовження табл. 1

1	2	3
	Витрати періоду	Витрати, які неможливо прямо зв'язати з виконанням конкретного договору підряду і, відповідно, з доходом за таким договором, для отримання якого вони були здійснені. Такі витрати (адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати) не відносяться до витрат за договором підряду, за винятком певних випадків, і не включаються в собівартість будівельно-монтажних робіт, а відбиваються у складі витрат будівельної організації в тому звітному періоді, в
За ознакою наявності надзвичайних подій	Надзвичайні витрати	Витрати, які виникли в результаті стихійних лих, пожеж, техногенних аварій, інших надзвичайних ситуацій, а також витрати на здійснення заходів, пов'язаних з їх запобіганням і ліквідацією

Витрати операційної діяльності будівельної організації групуються по наступним елементам витрат:

- матеріальні витрати – вартість спожитих сировини, матеріалів, палива, напівфабрикатів і інших ТМЦ, вартість робіт і послуг виробничого характеру, виконаних сторонніми організаціями, знос тимчасових споруд;

- витрати на оплату праці – витрати на основну і додаткову заробітну плату, а також будь-які види грошових виплат працівникам (включаючи нештатних), зайнятим на виконанні БМР і у допоміжному і другорядному виробництві будівельної організації;

- відрахування на соціальні заходи – суми нарахованих на фонд оплати праці обов'язкових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, інші соціальні заходи, передбачені законодавством, а також витрати

на додаткове пенсійне страхування і інше додаткове страхування персоналу за рахунок засобів підприємства;

– амортизація – суми амортизаційних відрахувань на основні засоби, нематеріальні активи і інші необоротні матеріальні активи;

– інші операційні витрати – витрати, що не увійшли ні до одного з вищеперелічених елементів витрат.

Групування статей по економічним елементам здійснюється в цілях визначення загальних об'ємів використаних матеріальних, трудових і інших виробничих ресурсів, а також організації контролю за рівнем цих витрат в цілому по будівельній організації.

Склад і характеристика витрат по економічним елементам приведені в таблиці 2.

Групування витрат по статтях калькулювання здійснюється в цілях планування собівартості БМР, організації бухгалтерського і аналітичного обліку витрат, визначення фактичної собівартості.

Усі витрати будівельного підприємства діляться на прямі і загальновиробничі. Виробнича собівартість складається з суми прямих і загальновиробничих витрат (табл. 3).

У будівництві до складу загальновиробничих витрат включаються витрати, пов'язані з управлінням будівельними ділянками (заробітна плата, що нараховується ІТР, начальникам ділянок і бригад; відрахування на соціальне страхування, обчислені, виходячи із заробітної плати цих категорій працівників та інші), знос основних засобів загальновиробничого призначення, витрати на поліпшення технологій і організації будівництва, комунальні витрати, пов'язані з виробничими приміщеннями, витрати на обслуговування будівельного процесу, витрати на охорону праці, техніку безпеки, втрати від браку, а також оплата простоїв [4; 7; 9].

Таблиця 2

Склад і характеристика витрат по економічних елементах

Вид елементу	Що входить до складу
1	2
Матеріальні витрати	Вартість сировини, матеріалів, комплектуючих тощо
	Вартість виробів і напівфабрикатів, виготовлених у допоміжних виробництвах
	Вартість робіт і послуг виробничого характеру, виконаних сторонніми організаціями
	Витрати, пов'язані з використанням природної сировини
	Звичайні втрати від нестачі матеріальних цінностей
Витрати на оплату праці	Заробітна плата штатних працівників, зайнятих на будівельних роботах
	Заробітна плата позаштатних працівників, зайнятих на будівельних роботах
	Виплати, пов'язані з набором робочої сили, підготовкою кадрів
	Надбавки, доплати і компенсаційні виплати
	Виплати додаткової заробітної плати
	Інші грошові виплати, передбачені законодавством
	Виплати за особливий характер виконання БМР
Відрахування на соціальні заходи	Обов'язкове державне пенсійне страхування
	Обов'язкове державне соціальне страхування по тимчасовій втраті працездатності
	Обов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві

Продовження табл. 2

1	2
	Індивідуальне (особисте) страхування персоналу, передбачене законодавством
	Інші соціальні заходи, передбачені законодавством
Амортизація	Амортизація основних засобів
	Амортизація нематеріальних активів
	Амортизація інших необоротних матеріальних активів
Інші операційні	Інші витрати

Таблиця 3

Структура виробничої собівартості БМР

Види витрат	Підвиди	Характеристика
Прямі	Прямі матеріальні витрати	Вартість будівельних матеріалів, конструкцій і устаткування, готових до установки, які безпосередньо відносяться до конкретного об'єкта
	Прямі витрати на оплату праці	Усі витрати на оплату праці, безпосередньо пов'язані з будівництвом конкретного об'єкта
	Експлуатація будівельних машин і механізмів	Усі витрати, понесені у зв'язку з роботою будівельних машин і механізмів на конкретному об'єкті
	Інші прямі витрати	Усі інші виробничі витрати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат
Загальновиробничі витрати	Змінні	Витрати, що змінюються прямопропорційно зміні об'єму здійснення
	Постійні	Витрати, що є незмінними при зміні об'єму виконання БМР

Собівартість БМР за договором підряду складається з прямих витрат на виконання БМР, які безпосередньо пов'язані з виконанням цього договору підряду, і загальновиробничих витрат.

До того ж слід пам'ятати, що при формуванні собівартості робіт за договором підряду до складу витрат, безпосередньо пов'язаних з його виконанням, включається також вартість робіт, виконаних субпідрядними організаціями, тобто субпідрядниками.

Порядок розрахунку собівартості будівельно-монтажних робіт по будівельному контракту можна визначити по формулі [4; 7]

$$COB_{\text{бмр}} = PV_{\text{бмр}} + OP_{\text{бмр}}, \quad (1)$$

де $COB_{\text{бмр}}$ – собівартість усіх БМР;

$PV_{\text{бмр}}$ – прямі витрати на виконання БМР;

$ZV_{\text{бмр}}$ – загальновиробничі витрати.

У свою чергу, до складу прямих витрат, які включаються до собівартості БМР за договором підряду, відносяться:

- прямі матеріальні витрати ($PV_{\text{мат}}$);
- прямі витрати на оплату праці ($PV_{\text{оп}}$);
- відрахування на соціальні заходи ($Vid_{\text{сз}}$);
- витрати на експлуатацію будівельних машин і механізмів, які можна віднести до конкретного об'єкту витрат за прямою ознакою ($Ve_{\text{бмм}}$);
- інші прямі витрати ($PV_{\text{ін}}$).

$$PV_{\text{бмр}} = PV_{\text{мат}} + PV_{\text{оп}} + Vid_{\text{сз}} + Ve_{\text{бмм}} + PV_{\text{ін}}. \quad (2)$$

До загальновиробничих витрат відносяться:

- постійні загальновиробничі витрати ($ZV_{\text{пост}}$);
- змінні загальновиробничі витрати ($ZV_{\text{зм}}$)

$$ZV_{\text{бмр}} = ZV_{\text{пост}} + ZV_{\text{зм}}. \quad (3)$$

До постійних загальновиробничих витрат відносяться витрати, які остаються незмінними у разі зміни об'єму виконаних БМР.

До змінних загальновиробничих витрат відносяться витрати, які змінюються прямопропорційно зміні об'єму виконаних БМР.

Загальновиробничі витрати в повному об'ємі (як постійні, так і змінні) підлягають розподілу між об'єктами будівництва, роботи які виконуються підрядною організацією.

При цьому нормальна потужність будівельної організації визначається як очікуваний середній об'єм виконуваних робіт, якого можна буде досягти за умови звичайної діяльності будівельної організації упродовж декількох років, з урахуванням запланованого обслуговування виробництва.

Базою розподілу загальновиробничих витрат (постійних і змінних) може бути [1; 4; 7; 8; 9]:

- сума усіх прямих витрат на виконання БМР;
- сума прямих витрат на оплату труда на виконання БМР;
- трудовитрати на виконання БМР (нормативні або фактичні);
- час, відпрацьований будівельними машинами і механізмами на будівництві об'єкту.

До витрат за договором підряду включаються витрати за період від дати укладання договору підряду до дати завершення цього договору.

Не включаються до собівартості БМР за договором підряду витрати, пов'язані з операційною діяльністю будівельної організації:

- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати;
- витрати на утримання не задіяних до виконання договору підряду будівельних машин, механізмів і інших необоротних активів.

Вказані вище витрати відбиваються у складі витрат того звітнього періоду, в якому вони були здійснені.

Адміністративні витрати, які спрямовані на обслуговування і управління будівельною організацією, можуть бути визнані витратами за договором підряду у тому випадку, якщо:

- а) такі витрати безпосередньо пов'язані з виконанням договору підряду;
- б) окреме відшкодування таких витрат за умовами договору підряду покладене на замовника.

У вказаних вище випадках витрати включаються до вартості будівельно-монтажних робіт за договором підряду з використанням бази розподілу витрат обраною будівельною організацією.

Витрати операційної діяльності будівельної організації, пов'язані із змістом незадіяних для виконання договору підряду машин, механізмів і інших необоротних активів, відносяться на зменшення фінансових результатів від операційної діяльності будівельної організації.

Висновки. У сучасних умовах для будівельного підприємства роль цінової політики постійно зростає.

Будівельне підприємство у залежності від кон'юнктури певного сегменту ринку і характеру впливу маркетингового середовища повинно мати можливість формувати такий рівень ціни на свою продукцію, при якому зможе одержувати бажаний обсяг прибутку і вирішувати інші стратегічні і тактичні завдання.

Цінова політика впливає як на окремі напрямки, так і на всю маркетингову діяльність підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горфинкель В.Я. Экономика предприятия: Учебник. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 742 с.
2. ДБН-Д.1.1-1-2000. Правила визначення вартості будівництва. Із змінами і доповненнями, внесеними згідно з Доповненням № 3, затвердженим наказом Держбуду України від 7 травня 2002 р. – № 80.
3. Оганезов И.В., Войтович С.А. Экономика, организация и планирование транспортного строительства: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Транспорт, 1984. – 344 с.
4. Педан М.П. Экономика строительства: Учебник для вузов. – М.: Стройиздат, 1987. – 571 с.
5. Беркута А.В. Практика формування взаємовідносин у будівництві в умовах однорівневої системи ціноутворення / А.В. Беркута, П.І. Губань, В.Г. Іванькіна, Т.О. Шарапова // Збірник офіційних нормативних документів. – К.: НВФ «Інпроект», 2002. – 189 с.
6. Словарь-справочник основных экономических понятий, определений и терминов. – М.: ВПТИтранспорт, 1990. – 196 с.
7. Экономика будівництва: Навч. посібник / За ред. О.С. Іванілова. – Х.: Вища школа, 2001. – 584 с.
8. Экономика морского транспорта: Учебн. пособие для вузов морск. трансп./ АА. Черкесов-Цыбизов, В.И. Чекаловец, Н.Т. Примачев и др. – М.: Транспорт, 1987. – 430 с.
9. Чистов Л.М. Экономика строительства: Учебник. – СПб.: Изд-во «Питер», 2001. – 384 с.

REFERENCES

1. Gorfinkel' V.Ja. Jekonomika predprijatija [Industrial Economics]: Uchebnik [Textbook]. Moscow: JuNITI, 2000, 742 p. [in Russian].
2. DBN-D.1.1-1-2000. Pravila viznachennja vartosti budivnictva [Rules of construction costs]. Iz zminami i dopovnennjami, vnesenimi zgidno z Dopovnennjam № 3, zatverdzenim nakazom Derzhbudu Ukraini vid 7 travnja 2002 r. № 80 [in Russian].
3. Oganезov I.V., Vojtovich S.A. Jekonomika, organizacija i planirovanie transportnogo stroitel'stva [Economics, organization and planning of transport construction]: Uchebnika. 3-e izd., pererab. i dop. [The textbook for the media. spec. Proc. institutions transp. construction. - 3rd ed., rev. and en.]. Moscow: Transport, 1984, 344 p. [in Russian].
4. Pedan M.P. Jekonomika stroitel'stva [Construction economics]: Uchebnik dlja vuzov [Textbook for High Schools]. Moscow: Strojizdat, 1987, 571 p. [in Russian].
5. Uklad. A.V. Berkuta, P.I. Guban', V.G. Ivan'kina, T.O. Sharapova. Praktyka formuvannja vzajemovidnosyn u budivnyctvi v umovah odnorivnevoi' systemy cinoutvorenija [Practice formation in building relationships in terms of tier pricing system]: Zb. oficijnyh normatyvnyh dokumentiv [Collected Official regulations] Kyiv: NVF «Inproekt», 2002 [in Ukrainian].
6. Slovar'-spravochnik osnovnyh jekonomicheskikh ponjatij, opredelenij i terminov [Reference dictionary-book of basic economic concepts, determinations and terms]. Moscow: VPTItransstroj, 1990, 196 p. [in Russian].
7. Ekonomika budivnyctva [Construction economics]: Navch. posibnyk [Textbook] / Za red. O.S. Ivanilova. – Kharkiv: Vyshha shkola, 2001, 584 p. [in Ukrainian].

8. *A.A.Cherkosov-Cybizov, V.I.Chekalovec, N.T.Primachev i dr. Jekonomika morskogo transporta [Economics of Maritime Transport]: Uchebn. posobie dlja vuzov morsk. transp. [Textbook for High Schools of maritime transport] Moscow: Transport, 1987. – 430 p. [in Russian].*
9. *Chistov L.M. Jekonomika stroitel'stva [Construction economics]: Uchebnik [Textbook]. St. Petersburg: Izd-vo «Piter», 2001. – 384 p. [in Russian].*

Стаття надійшла до редакції 02.11.2015

Рецензенти:

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії Київської державної академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного
М.В. Ковбатюк

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка підприємств та підприємництво на морському транспорті» Одеського національного морського університету
В.В. Жихарєва